

Sygn. akt I CSK 258/08

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 grudnia 2008 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Gerard Bieniek (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Irena Gromska-Szuster

SSN Henryk Pietrzkowski

w sprawie z powództwa Syndyka masy upadłości I.(...) Spółki z o.o. w upadłości w G.
przeciwko Polskiemu Konsorcjum I.(...) S.A. w Z.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 17 grudnia 2008 r.,
skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 14 grudnia
2007 r., sygn. akt I ACa (...),

**oddala skargę kasacyjną i zasądza od strony powodowej na rzecz strony
pozwanej kwotę 3.600 zł tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 26.02.2007 r. zasądził od spółki akcyjnej Polskie
Konsorcjum „I.(...)” na rzecz Syndyka Masy Upadłości I.(...) spółki z o.o. kwotę 493.907
zł z odsetkami, ustalając co następuje:

Pozwana i powodowa spółka, działająca pod nazwą M.(...) zawarły w 2003 r.
cztery umowy, których przedmiotem było wykonanie przez powodową spółkę

określonych robót instalacyjnych. W każdej z umów zawarto postanowienie, na mocy którego powódka zobowiązana była do dokonania zabezpieczenia należytego wykonania umowy i wynikających z niej zobowiązań z tytułu gwarancji i rękojmi oraz przekazania na rzecz pozwanej Spółki za okres trwania zabezpieczenia kaucji gwarancyjnych w wysokości 10 % z kwoty wskazanej w każdej częściowej fakturze. Kaucja ta podlegała zwrotowi w wysokości 50 % wartości w ciągu 21 dni od dnia przekazania I.(...) dla użytku i bezusterkowego odbioru robót, a pozostałe 50 % - po okresie 5 lat licząc od daty ostatecznego odbioru zadania inwestycyjnego. Powodowa Spółka udzieliła wymaganej gwarancji i przekazała na rzecz pozwanej Spółki kaucje gwarancyjne, z których pozwana Spółka zatrzymała następujące kwoty: 110.000 zł z tytułu umowy nr 14/03 z dnia 9.06.2009 r.; 115.000 zł z tytułu umowy nr 1(...) z dnia 27.08.2003 r.; 135.000 zł z tytułu umowy nr 14(...) z dnia 27.03.2003 r. oraz 27.000 zł z tytułu aneksu nr 2 do umowy nr 1(...) z dnia 27.08.2003 r. i 445 zł z tytułu aneksu nr 1 do umowy 14(...) z dnia 27.03.2003 r. Z zatrzymanej kwoty kaucji z umowy (...) z dnia 10.12.2003 r. w wysokości 110.000 zł pozwana Spółka dokonała potrącenia kwoty 3.538 zł tytułem kosztów usunięcia usterek objętych gwarancją.

Sąd Rejonowy w G. postanowieniem z dnia 22.11.2005 r. ogłosił upadłość spółki I.(...) obejmującą likwidację majątku dłużnika. Oświadczeniem z dnia 7.02.2006 r. powód odstąpił od umów zawartych z pozwaną Spółką z uwagi na ich niewykonanie w odniesieniu do postanowień dotyczących gwarancji powykonawczych i wezwał pozwaną Spółkę do zwrotu kwot zatrzymanych z tytułu kaucji gwarancyjnych. W dniu 27.02.2007 r. pozwana Spółka zawarła umowę ze spółką M.(...), której przedmiotem było kontynuowanie serwisu gwarancyjnego przez spółkę M.(...) na zasadach określonych w umowach zawartych przez strony sporu.

Pismem z dnia 25.05.2006 r. pozwana Spółka zgłosiła w postępowaniu upadłościowym toczącym się wobec powodowej Spółki wierzytelność w kwocie 544.322,21 wraz z oświadczeniem o jej potrąceniu z wierzytelnością powoda z tytułu zatrzymanych kaucji gwarancyjnych.

Sąd Okręgowy dokonując oceny prawnej tego stanu faktycznego uznał za niesporne zatrzymanie przez pozwaną Spółkę kwoty 497.445 zł z tytułu kaucji gwarancyjnej, a uwzględniając potrącenie kwoty 3.538 zł uwzględnił żądania zapłaty kwoty 443.907. Uznał, że umowy zawarte między stronami nie były wykonane co do gwarancji powykonawczych i kaucji gwarancyjnych na dzień ogłoszenia upadłości spółki I M.(...) i syndyk władny był do odstąpienia od tych umów w części, które nie były

wykonane (art. 98 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego). Sąd ten nie znalazł podstaw do uznania skuteczności potrącenia kwoty 497,445 zł stanowiącej wynagrodzenia dla podmiotu, który w zastępstwie powodowej Spółki wykonywał naprawy gwarancyjne. Na przeszkodzie stoi art. 93 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego, skoro wierzytelność powstała po ogłoszeniu upadłości.

W wyniku rozpoznania apelacji pozwanej Spółki Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 14.12.2007 r. zmienił zaskarżone orzeczenie i powództwo w całości oddalił. Sąd ten uznał, że po wykonaniu podstawowych robót, stosunki prawne między stronami kształtowały wyłącznie umowy gwarancji i umowy kaucji. Te zaś umowy nie były umowami wzajemnymi w rozumieniu art. 487 § 2 k.c., zaś art. 98 § 1 Prawa upadłościowego i naprawczego dotyczy umów wzajemnych. Podniesiono także, iż skoro wynagrodzenie za wykonane roboty instalacyjne zostało uiszczzone, to pozwana Spółka wykonała swoje zobowiązanie, a zatrzymane kwoty nie mogą stanowić o częściowym niewykonaniu zobowiązania, skoro podstawą zatrzymania były postanowienia umowy kaucji. Uznano też, że także art. 91 ust. 2 Prawa upadłościowego i naprawczego nie może być podstawą żądania.

Wyrok ten zaskarżył powód wnosząc skargę kasacyjną. Zarzucił naruszenie prawa materialnego tj. art. 487 § 2 k.c. oraz art. 98 Prawa upadłościowego i naprawczego, a nadto art. 479¹⁴ § 2 k.p.c. Wskazując na te zarzuty wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy przez uwzględnienie powództwa względnie przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Zarzuty naruszenia prawa materialnego podniesione w skardze kasacyjnej powoda można sprowadzić do następujących kwestii:

po pierwsze, naruszenia art. 487 § 2 k.c. przez błędne przyjęcie, że łącząca strony umowa o roboty budowlane nie jest umową wzajemną, także w odniesieniu do postanowień gwarancji udzielonej przez powoda;

po drugie, naruszenia art. 98 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego przez przyjęcie, że powód nie był uprawniony do złożenia oświadczenia woli o odstąpieniu od umowy o roboty budowlane w części niewykonanej tj. gwarancji powykonawczej i jej zabezpieczenia.

Odnosząc się do tych zarzutów stwierdzić wstępnie należy, że Sąd Apelacyjny nie przyjął, aby umowa o roboty budowlane nie była umową wzajemną. Umowy wzajemne są szczególnym rodzajem umów odpłatnych. Ich cechą charakterystyczną

jest to, że według treści umowy każda ze stron jest zobowiązana do świadczenia wobec drugiej, świadczenia uznawanego za odpowiednik (równoważnik, ekwiwalent) tego, co sama otrzymuje. Charakteryzuje je zatem swoista, gdyż uzależniona od oceny stron równowaga, czy też ekwiwalentność ich świadczeń (ekwiwalentność w znaczeniu subiektywnym). W praktyce obrotu kontraktowego strony kierują się jednak prawami rynku i obiektywnymi relacjami wartości. Fakt ten sankcjonują niektóre uregulowania kodeksu cywilnego, takie jak instytucja wзыску (art. 388 k.c.), czy tzw. słuszności kontraktowej (art. 353¹ i art. 385¹ k.c.). Celem umowy wzajemnej jest doprowadzenie do obopólnej wymiany świadczeń między kontrahentami. Świadczenia te są ze sobą powiązane w taki sposób dlatego, że nieważność jednego z zobowiązań, nie wykonania lub nienależyte wykonane świadczenia jednego z kontrahentów ma wpływ na nieważność drugiego zobowiązania lub obowiązek wykonania świadczenia wzajemnego przez drugiego kontrahenta. Biorąc pod uwagę to silniejsze powiązanie i współzależność kontrahentów, kodeks cywilny zawiera szereg przepisów sankcyjnych odnoszących się do umów wzajemnych (art. 487- 497, art. 380 § 2, art. 388 k.c.). Do tak rozumianej umowy wzajemnej nawiązuje też art. 98 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego stanowiąc, że jeżeli w dniu ogłoszenia upadłości zobowiązania z umowy wzajemnej nie zostały wykonane w całości lub w części, syndyk może wykonać zobowiązanie upadłego i żądać od drugiej strony spełnienia świadczenia wzajemnego lub od umowy odstąpić.

Jeśli te cechy umowy wzajemnej odnieść do umów nazwanych, to powszechnie wskazuje się, że należą tu takie umowy jak sprzedaż, dostawa, najem, dzierżawa, umowa o dzieło, a także umowa o roboty budowlane i inne. Nie ma wątpliwości co do zaliczenia umowy o roboty budowlane do kategorii umów wzajemnych i także Sąd Apelacyjny nie prezentuje tu innego stanowiska. Kwestionowane rozstrzygnięcie wydane przez Sąd Apelacyjny oparto na innym założeniu. Uznano, że umowy o roboty budowlane – jako umowy wzajemne zostały w całości wykonane, skoro zadanie inwestycyjne zostało wykonane i odebrane, zaś wynagrodzenie wykonawcy zapłacone. Nie było więc podstaw do zastosowania art. 98 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego. Umowom o roboty budowlane jedynie towarzyszyły zawarte w ich treści klauzule gwarancyjne, z którymi wiązało się zastrzeżenie tzw. kaucji gwarancyjnej. W konsekwencji więc stosunki prawne między stronami po wykonaniu umowy podstawowej (umowy o roboty budowlane) kształtowała wyłącznie umowa gwarancji, która jednak nie jest elementem przedmiotowo istotnym umowy o roboty budowlane, a zarazem nie jest

umową wzajemną, a tym samym nie znajduje tu zastosowania art. 98 ust. 1 prawa upadłościowego i naprawczego.

Odnosząc się do tej oceny stwierdzić należy, że w świetle treści art. 647 k.c. zawierającej definicję ustawową umowy o roboty budowlane, postanowienia dotyczące udzielenia gwarancji na wykonane roboty oraz dotyczące tzw. kaucji gwarancyjnej będącej zabezpieczeniem kosztów usunięcia wad z tytułu rękojmi i gwarancji, nie sposób zaliczyć do elementów przedmiotowo istotnych umowy o roboty budowlane. Do tych elementów należy bowiem zobowiązanie się wykonawcy do wykonania obiektu, zgodnie z projektem i zasadami wiedzy technicznej; inwestor natomiast zobowiązany jest do dokonania wymaganych przez właściwe przepisy czynności związanych z przygotowaniem robót, w szczególności udostępnienia terenu budowy i dostarczenie projektu oraz do odebrania obiektu i zapłaty umówionego wynagrodzenia. Odpowiedzialność za wady z tytułu rękojmi ma charakter ustawowy. Jeśli zaś chodzi o udzielenie gwarancji przez wykonawcę, to nie ulega wątpliwości jej umowny charakter. Treść tej umowy określa z reguły dokument gwarancyjny lub dołączone do niego warunki prawne gwarancji. Nie ma jednak przeszkód, aby stosowna klauzula o udzieleniu gwarancji znalazła się w umowie podstawowej, co jednak nie zmienia jej charakteru prawnego. Z kolei tzw. kaucja gwarancyjna była – zgodnie z wolą stron – zabezpieczeniem kosztów usunięcia wad z tytułu rękojmi i w okresie gwarancji. W tym kontekście należy dopiero ocenić, czy w sytuacji, gdy umowa o roboty budowlane została wykonana, skoro zadanie inwestycyjne zrealizowano i nastąpił jego odbiór, zaś inwestor wypłacił wynagrodzenie wykonawcy, stosunki prawne łączące strony istotnie określała wyłącznie umowa gwarancji i związana z nią kaucja gwarancyjna. Na to pytanie Sąd Apelacyjny udzielił odpowiedzi pozytywnej i jest to stanowisko uzasadnione. Odstąpienie od umowy przez wykonawcę nie dotyczy bowiem umowy o roboty budowlane, skoro ta umowa została w całości wykonana. Strony tej umowy wypełniły swoje zobowiązania. Odpowiedzialność za wady z tytułu rękojmi ma charakter ustawowy, zaś udzielenie gwarancji nie należy do elementów przedmiotowo istotnych umów o roboty budowlane. Jeśli jednak gwarancja została udzielona, to ta właśnie umowa wyłącznie kształtuje stosunki prawne między stronami, w sytuacji, gdy umowa o roboty budowlane została w całości wykonana. Trafnie więc Sąd Apelacyjny uznał, że stosunki prawne łączące strony należy w takiej sytuacji oceniać wyłącznie przez pryzmat umowy gwarancji. Ta zaś umowa nie jest umową wzajemną, choćby z tego względu, że nie jest umową odpłatną. O wzajemności tej umowy nie może świadczyć okoliczność

podnoszona w skardze kasacyjnej powoda, iż po upływie okresu gwarancji pozwana zobowiązana jest do zwrotu kwoty gwarancyjnej. Rzecz w tym, że owa kaucja gwarancyjna w żaden sposób nie może być kwalifikowana jako ekwiwalent za świadczenia związane z usuwaniem wad; przeciwnie, stanowi ona zabezpieczenie kosztów związanych z usuwaniem wad. W konsekwencji uznać należy, iż zasadne jest stanowisko Sądu Apelacyjnego, iż w tych okolicznościach art. 98 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego nie znajdował zastosowania.

2. W ramach przepisów postępowania zarzucono naruszenie art. 479¹⁴ § 2 k.p.c. przez uwzględnienie twierdzeń i wniosków dowodowych pozwanego, zgłoszonych po złożeniu apelacji. Wskazano, że przepis art. 479¹⁴ § 2 k.p.c. znajduje zastosowanie z mocy art. 479^{14a} k.p.c. do postępowania upominawczego.

Zarzut ten nie jest usprawiedliwiony. Przepis art. 479^{14a} k.p.c. stanowiący, że „do zarzutów lub sprzeciwu od nakazu zapłaty – przypis art. 479¹⁴ § 2 k.p.c. stosuje się odpowiednio”, obowiązuje od dnia 20.03.2007 r. Przepis ten nie obowiązywał więc w dacie orzekania przez Sąd I instancji (wyrok został wydany w dniu 28.02.2007 r.). Nie mógł więc być stosowany przez sąd I instancji. Odesłanie zawarte w art. 391 § 1 k.p.c. nie oznacza, aby wnoszący apelację był zobowiązany wszelkie twierdzenia, zarzuty oraz dowody przedstawić w apelacji, pod rygorem utraty prawa powoływania się na nie. Nie można przecież pomijać, że art. 391 § 1 k.p.c. zawiera odesłanie do odpowiedniego stosowania.

Z tych względów skargę kasacyjną należało oddalić (art. 398¹⁴ k.p.c.).